

- 4) отмечается наличие существенного противоречия в обеспечении инновационного процесса, которое заключается в том, что интеллектуальный капитал проявляет активный интерес на участие в этом процессе, а управленческая элита регионов не подтверждает своей готовности к осуществлению мероприятий и проектов инновационного развития.

1.Василенко С.Н., Головатюк В.Н., Егоров С.А., Соловьев В.П. Экспертиза и мониторинг инновационных процессов / Под ред. д.е.н. Д.А.Малицкого, к.т.н. В.П.Соловьева. – К.: Український видавничий центр, 2006. – 178 с.

2.Миронова Т.Л., Добровольська О.П., Процай А.Ф., Колодій С.Ю. Управління розвитком регіону. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – С.120-131.

Получено 27.03.2008

УДК 338.2

Л.М.ЯВОРСЬКА, канд. екон. наук

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

І.І.БОВДИР

Національний технічний університет

«Харківський політехнічний інститут»

ТЕНДЕНЦІЇ ТА НЕОБХІДНІ ЗАХОДИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ДЛЯ РОЗВИТКУ ВЕНЧУРНОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ

Аналізується стан венчурного бізнесу в Україні та чинники, що гальмують його розвиток. Розглядаються основні шляхи практичного вдосконалення державного регулювання венчурного бізнесу в країні.

В сучасних умовах головним джерелом регіональної та національної конкурентоспроможності, економічного зростання стала здатність здійснювати нововведення, активна підтримка ризикових та інноваційних ідей. На рівні економіки в цілому ці функції покладаються на стимули до інвестування в інноваційний розвиток. У результаті інновації набувають все більшої пріоритетності для фірм, організацій та урядів у більшості країн світу. Тому найважливішою складовою інноваційного процесу і перспективним механізмом економічної стабілізації держави виступає венчурний бізнес, феномен надактивного розвитку якого пов'язаний з пріоритетним розвитком високотехнологічних та ризикованих галузей. Суть венчурного бізнесу в тім, що інновації інвестуються навіть на стадії відсутності самої компанії, та належного бізнес-плану. Тому малий високотехнологічний бізнес активно звертається до венчурних інвестицій, особливостями яких є: довгостроковість та ризикованість; кошти часто надаються під перспективну ідею без гарантованого забезпечення майном, заощадженнями чи іншими активами; термін інвестицій 3-7 років, ухваленню рішення про венчурне фі-

нансування передусє велика робота з вивчення ризиків та можливостей їх зменшення; венчурні інвестори надають перевагу реінвестуванню; їх прибуток виникає через 5-7 років після продажу пакету акцій, за ціною, що у декілька разів перевищує первинне вкладення.

Питанням щодо необхідності впровадження та розвитку інноваційних форм організації та ведення бізнесу присвятили свої численні дослідження В.Варфоломєєва, В.Гесць, В.Семиноженко, А.Мазур, Н.Осадчая, В.Опанасюк, А.Поручник, Л.Антонюк, Т.Цихан, Л.Матросов [8-14] та інші вітчизняні й зарубіжні автори. Втім, сьогодні практично відсутні роботи, в яких би розглядалися шляхи практичного вдосконалення державної політики в управлінні вітчизняним венчурним бізнесом України, що і зумовлює актуальність запропонованої статті.

Метою роботи є аналіз проблем та перспектив розвитку венчурного бізнесу в Україні та визначення напрямків його регулювання з боку державної політики.

Основна причина активності держав у сфері венчурного інвестування невід'ємна від визнання тих важливих функцій, які венчурний капітал може ефективно виконувати в сучасній ринковій економіці. Сьогодні венчурні інвестиції можуть стати шляхом порятунку від майже двадцятирічної стагнації, однак, за умов сучасної України, дати поштовх розвитку «венчурної індустрії» здатна тільки держава. Державі сприяти розвитку венчурного бізнесу вигідно, оскільки венчурні інвестиції сприяють освоєнню нових провідних науково-технічних розробок для створення конкурентоспроможних високотехнологічних продуктів і технологій та створюють нові робочі місця, знижуючи безробіття та підвищуючи рівень добробуту в суспільстві, що має стратегічне значення для довгострокового зростання національної економіки.

Цілеспрямоване державне втручання забезпечило швидкий розвиток венчурної індустрії в західноєвропейських країнах. Уряд Голландії гарантує покриття половини збитків, пов'язаних з венчурними інвестиціями. Венчурні фонди Великобританії отримують третину інвестиційного капіталу у пенсійних фондах з пільговим режимом оподаткування. В Ізраїлі та Фінляндії уряди зробили ставку на венчурний розвиток промисловості, і були створені умови для прямих інвестицій в сміливі інноваційні проекти. За фінансової підтримки з боку венчурного капіталу почали розвиток такі технології і галузі, як мікропроцесори, ПК, генна інженерія. Прикладами успіху венчурного бізнесу є AOL, Apple, Cisco, Compaq, e-Bay, Google, HP, Intel, Microsoft, Sun Microsystems, Yahoo!, інвестори яких отримали прибутки в мільярди дол. [1].

Основними факторами, що сприяють розвитку венчурної індустрії, є: наявність науково-освітньої бази та потужного дослідницького сектора, потужні наукові школи; розвиненість фінансових інститутів і ринків страхового та пенсійного секторів; наявність фондового ринку; політична і макроекономічна стабільність, стає економічне зростання; стабільний попит з боку держави і приватного секторів на наукові дослідження та розробки; наявність вільного капіталу. Сьогодні більшість цих умов в Україні так чи інакше присутні, однак український венчурний бізнес знаходиться лише на стадії раннього розвитку. За оцінками Мінекономіки, ринок венчурного капіталу України сьогодні становить приблизно 400 млн. дол. і нараховує близько 50 зареєстрованих компаній, хоча реально працюють – не більше десятка. Серед них: Western NIS Enterprise Fund (капітал 150 млн. дол., виділений урядом США для інвестицій у харчову промисловість, сільське господарство, виробництво будматеріалів, фінансовий сектор України), SigmaBlazer (капітал 100 млн. дол.), фонд прямих інвестицій “Україна” (22,5 млн. дол.) [2]. Для порівняння: в 2006 р. в США венчурними фондами було інвестовано 25,5 млрд. дол., а венчурні інвестиції в європейські компанії в 2006 р. досягли 4,12 млрд. євро. Продовжує зростати венчурний ринок Китаю, що у 2004 р. склав 7 млрд. дол., Індії (2,5 млрд. дол. у 2006 р.), Ізраїлю (1,5 млрд. дол. у 2005 р.) [3].

Різняться не тільки цифри, а сама якість і напрямки фінансування: у розвинутих країнах венчурний бізнес інвестує у високоризиковані інновації, тоді як в Україні навпаки – так звані венчурні фонди обирають низькоризиковані короткотривалі угоди з фінансовими активами та нерухомістю і практично неорієнтовані на "хай-тек". Їх основними сферами інвестування є: будівництво, торгівля, готельний і туристичний бізнес, страхування, інформатизація. Учасниками венчурних фондів можуть бути тільки юридичні особи, тоді як приватним особам, пенсійним фондам, страховим компаніям це заборонено. Це свідчить, що український венчурний бізнес таким є лише формально, а насправді відсутні його важливіші характеристики – інноваційна компонента, ризикованість та класична орієнтація на інноваційні проекти, співпраця з технопарками, бізнес-інкубаторами та ВНЗ. Більш того, майже немає національного венчурного капіталу, на відміну від Фінляндії, де більше 80% коштів, венчурного ринку, носять національний характер чи Великобританії, де цей показник сягає 40% [4].

Розвиток венчурної індустрії України стримують такі негативні чинники:

1. *Слабка законодавча база.* До сьогодні в національному законодавстві не визначено суті, функцій, принципів діяльності венчурних

фондів і венчурних фірм. Вперше їх функціонування передбачив Закон України «Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)». Проте там йшлося лише про інвестиційні фонди, які здійснюють об'єднання (залучення) грошових коштів інвесторів для вкладень у цінні папери, корпоративні права та нерухомість, тобто інвестиції в уже існуючий бізнес. Цю проблему не розв'язує і Закон України «Про інноваційну діяльність», де тільки передбачена фінансова підтримка інноваційних проектів шляхом кредитування, внаслідок чого «венчурні» фонди активно практикують реалізації спекулятивних схем керування власністю та використання податкових пільг.

2. *Брак джерел фінансування інвестицій.* Згідно з діючим законодавством, фізичні особи та інституційні інвестори (інвестиційні й пенсійні фонди, страхові компанії) не можуть інвестувати у венчурні фонди, що істотно скорочує потенційну інвестиційну базу для венчурних інвестицій, оскільки, наприклад, бурхливий розвиток венчурних фондів у США почався саме після дозволу пенсійним фондам інвестувати 10% активів у венчурні проекти [5]. Тому джерелами венчурних інвестицій в Україні є вільний капітал українських ФПГ, закордонних приватних і інституційних інвесторів. Втім, останніх обмежує сумнівна репутація української венчурної індустрії та недостатня, в цілому, інвестиційна привабливість українського бізнес-середовища.

3. *Слабкість фондового ринку та відсутність гарантій для венчурного інвестора,* які б обмежували його ризики. Звичайні привілейовані акції, закріплені українським законодавством, не дозволяють участі у керуванні та можуть складати лише 10% статутного фонду, що недостатньо для венчурного проекту. Тому єдиним інструментом венчурного інвестора України, залишаються звичайні акції, що не страхують вкладника від несприятливої реалізації проекту.

4. *Нерозвиненість неформального сектору венчурного бізнесу, що представляють бізнес-ангели,* які є приватними особами та здійснюють фінансування проектів на початкових стадіях їх розробки. За існуючими даними, кількість активних бізнес-ангелів у Європі оцінюється в 125 тис., а кількість здійснюваних ними інвестицій в 30–40 разів перевищує число інвестицій венчурних фондів. У США бізнес-ангели здійснюють більше 80% інвестицій на початкових стадіях. За оцінками, тільки в США у 2000 р. вони уклали 50 тис. операцій на загальну суму 40 млрд. дол. [6]. В Україні професійні бізнес-ангели поки відсутні, однак ангельська мережа в Україні створюється з 2006 р., коли виникла Асоціація «Приватні інвестори України». Її учасники вирішили об'єднати капітал для спільного фінансування перспектив-

них проектів. Втім, за відсутності державної підтримки, через високі ризики, непрофесіоналізм учасників, налагодження відносин між інвесторами і винахідниками поки не є успішним.

5. *Погіршення ситуації у секторі генерації наукових знань.* Колись потужний науково-дослідницький сектор України сьогодні вже не відповідає сучасним вимогам. Наявним є недофінансування і деградація освіти та науки, втрата зв'язку дослідницького сектора з реальними потребами виробництва.

6. *Відсутність фахівців в сфері венчурного менеджменту,* які володіють технологіями виявлення та оцінки інноваційних проектів та вміють забезпечити стабільне фінансування у період ранньої стадії розвитку проектів, виявляти ризики, знаходити під кожний перспективний проект відповідних інвесторів. В Україні відсутні чітко сформовані елементи інноваційної інфраструктури та люди, які займалися б інноваційним бізнесом професійно.

7. *Слабкість інституту захисту інтелектуальної власності.* Незважаючи на збільшення номінальної кількості, якість або науково-технічний рівень розробок продовжує знижуватися. Щорічно в країні видається 15-20 тис. патентів, але застосування з них знаходить не більше 1%. Українські патенти не забезпечують захист інтересів інвестора на міжнародному ринку, що є серйозною перешкодою розвитку венчурної високотехнологічної індустрії.

8. *Загальна несприятлива державна політика щодо стимулювання інноваційних процесів.* Існуючі схеми регулювання лише погіршують ситуацію. В країні відсутня система державного фінансування венчурних проектів та не створені механізми компенсації втрат інвесторів від невдалих венчурних проектів. Зокрема, національне законодавство в області науково-технічної та інноваційної діяльності не погоджено з фінансовим законодавством, тому на практиці не передбачає стимулювання бізнес-ангелів пільгами. Держава не сприяє виконанню технопарками та бізнес-інкубаторами їх безпосередньої інноваційної функції.

Незважаючи на зазначені негативні моменти, в Україні є підстави сподіватися на успіх. Насамперед через наявність галузей, що мають потенціал росту і велику кількість перспективних проектів, які потребують фінансування і є потенційно вигідними для венчурного інвестора. Тому нагальною є необхідність виробити грамотну державну політику з підтримки венчурного бізнесу, за якою держава має розділити з бізнесом ризики впровадження інновацій та вдосконалити законодавство з інноваційної діяльності, роботи технопарків, автономії вузів.

Заходи державної підтримки розвитку венчурного капіталу діляться на прямі (конкретні механізми державної підтримки, спрямовані на збільшення пропозиції венчурного капіталу, мають форму фінансових стимулів чи державних інвестицій в акціонерний капітал і державні кредити); і непрямі, що передбачають розвиток конкурентних фондових ринків, розширення спектру фінансових продуктів, розвиток довгострокових джерел капіталу, спрощення процедури формування фондів венчурного капіталу, стимулювання взаємодії між великими і малими підприємствами і фінансовими інститутами, заохочення підприємництва.

Таким чином, щоб забезпечити ефективне використання науково-технологічного і інтелектуального потенціалу України шляхом розвитку венчурного бізнесу і стимулювання виробництва високотехнологічної продукції, необхідно:

1. *Створити державний венчурний фонд*, що має здійснювати пряме надання капіталу венчурним фондам та інноваційним підприємствам (у вигляді прямих інвестицій або кредитів під низькі відсотки). Успішними прикладами є Бельгійський державний венчурний фонд – (GIMV); VaekstFonden в Данії [5]. Технологічна революція у Фінляндії відбулася також після створення першого державного венчурного фонду. Для створення аналогічної структури в Росії з державного бюджету було виділено 7 млрд. дол. Цей досвід може принести успіх і Україні, яка має інвестувати і ризикувати спільно з приватним бізнесом. У ході такого співробітництва, за рахунок ефективного керування з боку приватних структур, держава знижує свої ризики та стимулює початок венчурної індустрії.

2. *Вдосконалити національне законодавство з венчурного фінансування*, а саме, розробити законодавство щодо малих венчурних фірм та фондів венчурного капіталу, в якому має бути визначено їх юридичний статус та передбачено певні державні гарантії та стимули у їх функціонуванні та внести корективи до Закону України «Про інституту спільного інвестування», дозволивши фізичним особам та страховим компаніям, пенсійним фондам бути учасниками венчурних фондів.

3. *Переглянути та запровадити схеми податкового стимулювання інноваційної діяльності*, надаючи пільги в оподаткуванні лише тим венчурним фондам, які здійснюють фінансування проектів, що відповідають пріоритетним напрямкам та стратегії інноваційного розвитку держави.

4. *Створити фінансові стимули для інвестування до венчурних фондів, малих і середніх інноваційних підприємств через зниження*

державою венчурних ризиків приватних інвесторів шляхом державних гарантій за кредитами венчурним фондам або новим малим компаніям та сприяння диверсифікації капіталів приватних венчурних фондів шляхом участі державного венчурного фонду в спеціально відібраних проєктах.

5. *Запровадити вторинний ринок сертифікатів венчурних фондів* через прийняття законопроектів, які регулюють діяльність на фондовому ринку, зокрема, нової редакції Закону України «Про цінні папери і фондовий ринок», Закону України «Про акціонерні товариства»; за якими здійснюватиметься захист прав міноритарних акціонерів і інвесторів-фізичних осіб [7].

6. *Врегулювати систему захисту інтелектуальної власності українських дослідників та підприємців*, у тому числі шляхом державної підтримки міжнародних патентів з найбільш перспективних розробок та впровадження ефективнішого захисту наукової інтелектуальної власності від порушень.

7. *Створити необхідні умови для розвитку неформального венчурного фінансування*, вкрай важливого на ранніх стадіях розвитку фірм, що вимагає змін законодавства із закріплення прав власності бізнес-ангелів у венчурних проєктах.

8. *Здійснювати подальший розвиток венчурної та інноваційної інфраструктури*, важливими елементами якої є технопарки, бізнес-інкубатори, центри трансферту технологій та, звичайно, венчурні фонди; проведення інноваційних конкурсів, експертних рад, венчурних ярмарків національного та регіонального рівня. Необхідним є поєднання всіх елементів інноваційної інфраструктури в інформаційну мережу, що дозволить взаємодіяти бізнесу і капіталу, авторам проєктів з потенційними інвесторами. Обов'язковою є державна підтримка створення віртуальних інноваційних бізнес-інкубаторів і баз даних на базі Інтернет.

9. *З метою збільшення частки і обсягів залучення венчурних інвестицій у вітчизняні інноваційні компанії необхідним є створення системи коучинг-центрів з венчурного підприємництва*. Її завданням є підготовка фахівців з венчурного підприємництва та забезпечення високого рівня формальних і неформальних зв'язків представників венчурної індустрії.

Таке використання комплексу запропонованих заходів має забезпечити створення належних умов для інноваційної діяльності, заохотити вітчизняних та світових інвесторів до фінансування високотехнологічних галузей, забезпечити розвиток малого та середнього інноваційного підприємництва, появу нових високооплачуваних робочих

місць. Активний розвиток українського венчурного бізнесу дозволить країні посісти належне місце на світовому ринку хай-теку.

1. Венчур набирає оберти // <http://www.rynok.biz/Default2.aspx?ArticleID=81a5e1ad-54b7-421c-801c-70750f58252a>.

2. Перспективи інноваційного розвитку України // <http://www.niss.gov.ua/Table/Zhalilo21/003.htm>.

3. Огляд ринку венчурного інвестування США і Європи. Підсумки 2006 р. // www.uaib.com.ua/files/articles/201/16_4.pdf.

4. Інфраструктура підтримки венчурного підприємництва в Росії // http://biznesinkubator.ru/podderjka/2006/10/21/articles11_517.html

5. Венчурна діяльність: як все розпочиналось // <http://www.innovations.com.ua/ukr/innovations/135/25/53/>

6. Поняття венчурного капіталу: неформальний та формальний сектори // http://209.85.135.104/search?q=cache:tJjLosmuNUMJ:www.uaib.com.ua/files/articles/204/13_4.pdf.

7. Архієреєв С., Попадинець О. Роль державної підтримки розвитку венчурного бізнесу для збільшення випуску високотехнологічної та інноваційної продукції // <http://www.niss.gov.ua/Monitor/May08/08.htm>.

8. Варфоломєєва В.О. Венчурний бізнес у сфері малого інноваційного підприємництва і форми його забезпечення // Економіка і управління інноваціями. – 2005. – №12(54). – С.121-127.

9. Геєць В.М., Семиноженко В.П. Інноваційні перспективи України. – Харків: Константа, 2006. – 272 с.

10. Мазур А.А., Осадчая Н.В. Современные инновационные структуры // Наука та інновації. – 2006. – №1. – С.90-96.

11. Опанасюк В. Венчурний капітал в Україні // Економіст. – 2004. – №1. – С.56-58.

12. Савчук В.С., Антонюк Л.П., Поручник А.М. Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізації. – К.: КНЕУ, 2003. – 394 с.

13. Цихан Т.В. О концепции технологических укладов и приоритетах инновационного развития Украины // Интернет-журнал «Інновації в Києві». – 2005. – №1. – http://www.innovation.com.ua/pub/imagazine/archive/1_05/article8.php.

14. Матросов Л. Инновации как основа конкурентоспособной экономики // Економіст. – 2007. – №8. – С.70-72.

Отримано 16.04.2008

УДК 332.146.2 : 330.59

В.Н.АНДРЕЕВА, канд. экон. наук, Е.Д.ПАНОВА

Харьковская национальная академия городского хозяйства

РОЛЬ СОСТАВЛЯЮЩИХ КОНЦЕПЦИИ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ В ФОРМИРОВАНИИ СИСТЕМЫ ЖИЗНЕОБЕСПЕЧЕНИЯ РЕГИОНА

Рассматриваются составляющие концепции устойчивого развития. Характеризуется их роль в формировании системы устойчивого жизнеобеспечения региона.

К концу XX ст. человечество осознало, что оценивание развития цивилизации только по объемам роста валового внутреннего продукта